

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΠΕΡΙ ΗΧΩΝ, ΠΕΡΙ ΜΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Κεφ. Α'. Περὶ ἡχῶν.

Οἱ ὥμετεροι μουσικοδιάσκαλοι ἔχοντες πολλῶν ἐν τῇ Μουσικῇ ἡχῶν παρεδέγθησαν διὰ τὴν ἀγλαίν ἥμων Ἐκκλησίαν μόνον ὅκτω, ὅσους δῆλον. ἐθεώρησαν καταλλήλους καὶ πληρέστερον ἀνταποχρινομένους πρὸς τὸ ὄφος καὶ τὴν σεμνοπρέπειαν τῆς θελας λατρείας. Οἱ ὅκτω ἡγοι ὁμαζονται: Πρῶτος, Δεύτερος, Τρίτος, Τέταρτος, Πλάγιος τοῦ Πρώτου, Πλάγιος τοῦ Δευτέρου, Βαρύς καὶ Πλάγιος τοῦ Τετάρτου.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων φάλλονται καὶ ἄλλοι τινές εἰσι δὲ τόσον στενῶς συνδεδεμένοι μετὰ τῶν πρώτων ωστε φαίνονται μὴ ἔχοντες διαφοράν τινα (ὡς ἐκ τῆς συνηθείας), ἐνῷ πράγματι εἰσὶ πάντη διάφοροι. Εἰς τὸν Τέταρτον λ. χ. ὑπάγεται καὶ ὁ Λέγετος, διτὶς θεωρεῖται μέσος Τέταρτος καὶ διτὶς ἐστὶ κυρίως Δεύτερος Διατοιχός.

Ο Βαρύς ἐκτελεῖται διττῶς, ἐναρμονίως καὶ διατονικῶς· ἐναρμονίως δὲ πάλιν κατὰ κυριότητα (θέσιν) καὶ κατὰ μετάθεσιν. Ο Πλάγιος τοῦ Τετάρτου ἐπίσης διατονικῶς καὶ ἐναρμονίως (ἡ λεγομένη Τριχωνία). Τούτους μάλιστα καὶ τινες μὴ κατέχοντες μὲν ἐκτεταμένον ἔδαφος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ, ἀλλ' ὅπωσδήποτε παρεισφρησαν καὶ οὗτοι λεληθότως, καθ' οὓς καὶ ἐμελοποιήθησαν ἄσματά τινα· οἷον, Ηλ. Τετάρτου χρωματικὸς (Σουζινάκι), Ηλ. Πρώτου ἔχων βάσιν τὸν κάτω Κε (Χουσεῖνι ἀστράπαν) καὶ εἰ τις ἄλλος. Πάντες δ' οἱ κλάδοι τοὺς ὅποιους γνωρίζομεν δι' Ἀραβοπερσικῶν ὄνομάτων εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένοι ως ἀρτυμα μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀργῶν πρὸ πάντων μαθημάτων.

Συμβαίνει δὲ μεταξύ τοῦ Πρώτου καὶ τοῦ Ηλ. Πρώτου ὅ,τι συμβαίνει καὶ μεταξύ τοῦ Δευτέρου καὶ τοῦ Ηλ. Δευτέρου. Δηλ. τὰ σύντομα μέλη ἦτοι τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Πρώτου ἥχου φάλλονται εἰς Ηλ. Πρώτου, τὰ δὲ σύντομα ἦτοι τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Ηλ. Πρώτου φάλλονται εἰς Πρώτου ἥχον.

Κατὰ ταῦτα τὸ «Σοῦ ἡ τροπαιοῦχος δεξιὰ», τὸ «Τοῦ λθοῦ σφραγισθέντος» καὶ δῆλα ἐν γένει τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Πρώτου ἥχου ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ηλ. Πρώτου, πάντα δὲ τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Ηλ. Πρώτου, οἷον τὸ «Ἴππον καὶ ἀναβάτην», τὸ «Τὸν συνάναρχον λόγον» κτλ. ἀνήκουσιν εἰς τὸν Πρώτου ἥχον.

Γνωστὸν δὲ ὅτι τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Δευτέρου ἀνήκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλειστὸν εἰς τὸν Ηλ. Δευτέρου, ἐνῷ τὰ τοῦ Ηλ. Δευτέρου ἀνήκουσιν εἰς τὸν Δεύτερον. Εἰρμολογικά τινα τοῦ Δευτέρου φάλλονται εἰς Δεύτερον· οἷον Ἀπολυτίκια, Καθίσματα κτλ., ἡ δὲ διάκρισις εὑρηται ἐν τῇ τελικῇ καταλήξει, ληγόντων τῶν μὲν τοῦ Δευτέρου ἥχου εἰς τὸν Δι, τῶν δὲ τοῦ Ηλ. Δευτέρου εἰς τὸν Βου.

Τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Τετάρτου ἥχου φάλλονται εἰς ἥχον Λέγετον, ὅστις ἐστὶ μέσος Τετάρτος, ὡς εἴρηται.

Τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Βαρέος ὡς ἐπὶ τὸ πλειστὸν φάλλονται εἰς ἐναρμόνιον Βαρύν ἔχοντα βάσιν τὸν Γα κατὰ μετάθεσιν, ὡς εἴρηται (Πινακίδες). Τινὰ ὡς οἱ Μακαρισμοὶ κτλ. φάλλονται εἰς Βαρύν Διατονικὸν τὸν κακῶς λεγόμενον ὑπό τινων Πρωτόβαρον.

Τὰ Εἰρμολογικὰ τοῦ Ηλ. Τετάρτου φάλλονται ἔνια μὲν Διατονικῶς, ἔνια δὲ ἐναρμονίως κατὰ τὴν λεγομένην Τριφωνίαν.

Ἐκαστος ἥχος ἀνήκει καὶ εἰς τὰ τρία γένη: τὸ Διατονικὸν, τὸ Χρωματικὸν καὶ τὸ Ἐναρμόνιον (Θεωρητικὸν Χρυσάνθου, σελ. 126, 130, 146). Ωστε ἥχος Πρώτος Διατονικός, ἥχος Ηρώτος Χρωματικός καὶ ἥχος Πρώτος Ἐναρμόνιος καὶ οἱ λοιποὶ ώσταύτως. Κατὰ ταῦτα τὸ «Τὸν τάφον σου Σωτῆρ» ὡς Κάθισμα φαλλόμενον ἀνήκει εἰς ἥχον Πρώτου Χρωματικόν· τὸ «Ταχὺ προκαταλάβε» εἰς ἥχον Τετάρτου Χρωματικόν, τὸ «Κατεπλάγη Ιωσήρ» ὡς Κάθισμα ὑπάγεται

εἰς ἥχον Τέταρτον Ἐναρμόνιον, ἐάν θελήσωμεν νὰ παραδεχθῶμεν ότι τὸ τεταρτημόριον τοῦ μεζονος τόνου ἀνήκει μόνον εἰς τὸ Ἐναρμόνιον γένος· τὸ «Τὸν τάφον σου Σωτῆρ» καθὼς καὶ τὸ «Χορδὲ ἀγγελικός» ὡς Ἀπολυτίκια, φάλλονται ως καὶ τὰ λοιπὰ Ἀπολυτίκια τοῦ Πρώτου ἥχου· τὸ «Κατεπλάγη Ιωσήρ» ὡς Ἀπολυτίκιον, φάλλεται ως καὶ τὰ λοιπὰ Ἀπολυτίκια τοῦ Τετάρτου ἥχου.

Κεφ. Β'. Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ μέλους.

Τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ μέλος, ως πάντες οἱ ἀκροωμενοὶ τῶν Ἱερῶν ἀσμάτων γνωρίζουσιν, ἐστὶ διάφορον σύντομον, ὀλιγον ἀργὸν, ἀργότερον καὶ ἀργόν. Καὶ τὸ μὲν σύντομον λέγεται Εἰρμολογικὸν εἴτε σύντομον Εἰρμολογικὸν, ὅπως ὁ κανὼν «Ἀνοίξω τὸ στόμα μου» φαλλόμενος κατὰ τοὺς Χαιρετισμούς. Τὸ μέλος τῶν Καταβασιῶν φαλλομένων εἰς διπλούν χρόνον λέγεται ἀργὸν Εἰρμολογικόν. Τὸ μέλος τοῦ «Κύριε ἐκέραξα», τοῦ «Πάσα πνοή» κτλ. ὅπως φάλλεται κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ Εορτὰς λέγεται σύντομον ἢ νέον Στεγχηραρικόν. Τὸ Δοξαστόριον τοῦ Ιακώβου ἀνήκει εἰς τὸ παλαιόν ἡ ἀργὸν Στιγμαρικόν. Τὰ Χερουβικὰ καὶ Κοινωνικὰ καὶ τὰ τούτοις παραπλήρια ἀνήκουσιν εἰς τὸ Παπαδικὸν μέλος.

Ἐπεισακτον ἡ ἐπεισαγωγικὸν μέλος λέγεται τὸ συγκείμενον ἐκ δύο γενῶν, Διατονικοῦ καὶ Χρωματικοῦ. Κυρίως δέον ἵνα λέγηται οὕτω τὸ ἐν τινὶ Διατονικοῦ γένους μέλει παρεμπίπτον Χρωματικὸν ἐκτεταμένον ὡς εἰς τὸ «Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν Ἀγίων Σου», τὸ «ἴαν γάρ τολμήσω..... τὸν ρύπον τῆς ψυχῆς μου», Τοιαῦτα καὶ τὰ «Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα», «Ἄνωθεν οἱ Προφῆται», «Ἀλληλούϊα» τὸ ἀργὸν, «Χριστὸς ἀνέστη» τὸ ἀργὸν καὶ εἰπεὶ ἄλλο.

Τὸ μέλος τοῦ Ἀποστόλου, τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν Εἰρηνικῶν, τῶν Ἐκφωνήσεων καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων παραβάλλεται πρὸς τὸν Κομμὸν τοῦ ἀρχαίου δράματος ὅστις Κομμὸς οὔτε ἀνεγενώσκετο (ώμιλετο), οὔτε ἐφάλλετο, ἀλλ' ἦτο μέσον τι εἰδος ὄμιλας καὶ φαλμαδίας. Κομμὸς=κοπετός, θρήνος. Η Ἀγιτιγόν (Σιρφοκλέους), φέρεται εἰπεῖν, ἐκόπτετο εἴτε ἐθρήνει συρομένη πρὸς τὸν τάφον ζῶσα.

Ἐπιβώμια δὲ μέλη λέγονται τὰ ἐπὶ τοῦ Βαυμοῦ δηλ. τὰ ἐν τῷ
ἱερῷ Βήματι ἀποκλειστικῶς φαλλόμενα· ως τὰ Δύναμις τοῦ Βήμα-
τος, τὸ «Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν» καὶ εἰτι ἄλλο. Τὰ δὲ λοιπά δύνανται
νὰ λέγωνται ἐπιβώμια ἄσματα.

Προσέτι ὑπάρχει μέλος Ἀργαῖον, μέλος Θεσσαλονίκετον καὶ εἴ τι
ἄλλο.

Κεφ. Γ'. Περὶ Μαρτυριῶν.

Ἐπειδὴ οἱ γαρακτῆρες τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Μουσικῆς δὲν
ἔχουσιν ἴδιον φθόγγον, ἀλλὰ λαμβάνουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ προηγουμέ-
νου, διὰ τοῦτο πρὸς περισσοτέραν ἀσφαλειαν μεταχειρίζομεθα Κλειδας
εἴτε Μαρτυρίας μαρτυρούσας τὸν φθόγγον τῆς ἀτελοῦς, τῆς ἐντελοῦς
καὶ τῆς τελικῆς ἔστιν ὅτε καταλήξεως. Αἱ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μαθήμα-
τος τιθέμεναι Μαρτυρία λέγονται ἀργικαὶ εἴτε προκέφαλοι Μαρτυρίαι,
αἱ δὲ ἐν τῷ μέσῳ ἀπλῶς Μαρτυρίαι.

Ἐν πάσῃ Μαρτυρίᾳ διακρίνομεν δύο τινά· τὸ μαρτυρικὸν γράμ-
μα καὶ τὸ μαρτυρικὸν σύμβολον. Καὶ τὸ μὲν μαρτυρικὸν γράμμα δη-
λοῖ τὸ ποσόν, ἦτοι τὴν χορδὴν, τὸ δὲ μαρτυρικὸν σύμβολον τὸ ποιὸν,
ἦτοι τὸ εἶδος τῆς κλίμακος· π. χ. ἡ Μαρτυρία π σημαίνει ὅτι ὁ φθόγ-
γος Πα εὑρίσκεται κανονικῶς ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ Μαρτυρία π
σημαίνει ὅτι ἡ χορδὴ Πα φθέγγει μὲν τὴν ἴδιαν βάσιν, ἀλλὰ τὸ ἐκ
ταύτης μέλος ἔστιν ὅμοιον πρὸς τὸν Λέγετον καὶ ἡ χορδὴ πλέον φθέγ-
γει Βου καὶ οὐχὶ Πα· ἡ Μαρτυρία π σημαίνει ὅτι ἡ χορδὴ Πα φθέγ-
γει τὴν ἴδιαν βάσιν Πα, ἀλλὰ τὸ ἐκ ταύτης μέλος ἔστιν ὅμοιον πρὸς
τὸν Τέταρτον καὶ καθεξῆς. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ἔνεκα τῆς κατὰ μετά-
θεσιν ἡ παραχορδὴν τιθέμενης Φθορᾶς· ὡστε κυριεύει ἡ Φθορὰ καὶ πα-
ραλλήλως ταύτη τὸ μαρτυρικὸν σύμβολον καὶ οὐχὶ τὸ γράμμα. Ἐν-
νοεῖται ὅτι ἐν ταῖς παραχορδαῖς καὶ ταῖς μεταθέσεσιν αἱ ἐν τῷ μεταξὺ
τῶν τετραχόρδων χορδαὶ φθέγγουσιν ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλίγον ὀξύτε-
ρον ἡ βαρύτερον τοὺς σχετικοὺς φθόγγους, ἐν δὲ ταῖς παραχορδαῖς καὶ
ἡ τετάρτη χορδὴ τοῦ ἐτέρου τῶν τετραχόρδων.

Αἱ Μαρτυρίαι καθὼς καὶ ἡ μελωδία διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις.
Νητοειδεῖς, Μεσοειδεῖς καὶ Ὑπατοειδεῖς.

Ἡ μελωδία λέγεται Νητοειδής μὲν ὅταν ἐκτελήται διὰ τῶν
ὅξεων φθόγγων· Μεσοειδής δὲ ὅταν ἐκτελήται διὰ τῶν μεσαίων φθόγ-
γων καὶ Ὑπατοειδής ὅταν ἐκτελήται διὰ τῶν βαρέων φθόγγων· ως
μεσαίοις θεωροῦνται ἀπὸ τοῦ Ζω \sim μέχρι τοῦ Κε η συμπεριλαμβα-
νομένων. Καὶ τί ἔστι Μέση, τοῖς πᾶσι δῆλον.

Τί δέ ἔστιν Ὑπάτη καὶ τί Νήτη;

Ἡ λέξις Ὑπάτη γίνεται κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ Ὑπερτάτη καὶ
ἐπειπεν ἡ ὀξύτατη φωνὴ εἴτε φθόγγος νὰ λέγηται οὕτω. Ἡ δὲ λέξις
Νήτη γίνεται κατὰ συναίρεσιν ἐκ τοῦ Νεάνη. Νεάτος δὲ ποιητικῶς
σημαίνει τὸν νέον, ἐπομένως τὸν ἐσχατον, τὸν τελευταῖον, τὸν κατώ-
τατον καὶ ἐπειπεν ἡ βαρυτάτη φωνὴ εἴτε φθόγγος νὰ λέγηται οὕτω.
ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν κιθάραν ἡ μὲν Ὑπερτάτη (Ὑπάτη) χορδὴ ἔχει
τὸν βαρύτατον φθόγγον, ἡ δὲ κατωτάτη (Νήτη) τὸν ὀξύτατον, διὰ
τοῦτο Ὑπάτη λέγεται ἡ χαριτλοτάτη φωνὴ, Νήτη δὲ ἡ ύψηλοτάτη.
Ωστε ὅταν λέγωμεν Ὑπάτην καὶ Νήτην ἐννοοῦμεν, οὐγὶ φωνὴν, ἀλλὰ
χορδὴν ἔχαγουσαν τοιάνδε ἡ τοιάνδε φωνήν.

Μαρτυρίαι τῆς Ὑπατοειδοῦς μελωδίας εἰσὶν ἀπὸ τοῦ Κε η πρὸς
τὸ βαρύ μέγρι τοῦ Ζω \sim συμπεριλαμβανομένων. Τῆς δὲ Μεσοειδοῦς
ἀπὸ τοῦ Ζω \sim πρὸς τὸ ὀξύ μέγρι τοῦ Κε η συμπεριλαμβανομένων.
Τῆς Νητοειδοῦς ἀπὸ τοῦ \sim πρὸς τὸ ὀξύ μέγρι τοῦ Κε η συμπεριλα-
βανομένων.

Μαρτυρίαι Ὑπατοειδεῖς:	\sim	δ	η	λ	γ	η	δ	η	η
	z	γ	π	β	τ	ρ	δ	κ	
Μεσοειδεῖς:	\sim	δ	η	λ	γ	η	δ	η	η
	z	γ	π	β	τ	ρ	δ	κ	
Νητοειδεῖς:	z'	γ'	π'	β'	τ'	ρ'	δ'	κ'	
	λ	η	η	κ	η	η	δ	η	η

Εἰς τὰς τοῦ Χρωματικοῦ καὶ Ἐναρμονίου Γένους Μαρτυρίας τι-
θενται τὰ σχετικὰ μαρτυρικὰ σύμβολα.